

Чурапчыга күн тахсар!

САГА ОЛОХ

12+

375
ЧУРАПЧА
1648-2023

Чурапчы улуунун хаһыата

От ыйын 14 күнэ, 2023 сыл, бээтинсэ

№ 27 (11904)

стр. 2

стр. 4

стр. 5

УЛУУСКА - БУ КҮННЭРГЭ

СӨ Бырабыыталыстыбатын бэрэссэдээтэлэ Андрей Тарасенко илин эһэргэ оттоһунуга туох кыһалчалар баалларын билэстэ

ЭРЭДЭЭКСИЙЭ ПОЧТАТА

Амма Болутуругар өрөспүүбүлүкэ коллекционердарын ыһыага ытылыһаа **ДАРЫКЧААН**

КЭПСИЭХПИН БАБАРАБЫН

Өйү-санааны түмүүтэ, эрэлл күүһүрдүүтэ

ТЭТТИК СОНУННАР

Чурапчы ыспарсымыннар Кыйаһы алгыһын ытылылар

XIV-с төгүлүн ытылылар "Дуулуур" ыспар-такыйаада быһыл Амма улуутугар от ыйын 12-16 күннэригэр ытылыһаа. Билигин улууспут 90-тан тахса ыспарсымына адаггиннай успуорт хас да көрүгэр күрэхтэһиһэ.

Ыраах айаһа турунуох, улахан успуорт түһүл-гэттигэр киириэх миннэ, Ытык Маһаайыт алаһы-гар, улууспут сүүмэрдэммит хамаандатыгар кыйа-һыны-хотууну, ситиһиниһэри бабаран туран Үрдүкү Айымалартан көрдөһөр алгыс ылыһытын сирэ-ту-ома ытылыһа. Алгыһы көгүл туһууга Сэбиэскэй Сойуус успуораун мастара, Чурапчы улуунун ытык-танар бэтэрээнэ Семен Морфуннов түһүрүтэ.

Онон ыспарсымыннарбыт Амма улуутугар айа-һа турунулар. Кинилэргэ ситиһиниһэри бабара-быт!

Чурапчы ыччата көтөдүх, патриотическай патриот болбомтото күүстэбүх

Бэс ыйын 5-19 күннэригэр ытылыһыт СӨ Ыччат бэллэтигэтин уонна социальнай коммуника-циятын министирствотэ муниципалай тэрил-лэлэргэ, куораттаагы уокруктар икки ардыларыгар "Саха сирин ыччата" дигэн субсидия көрүүтүгэр күр-эс бэллэрбитэ.

Онон барыта 10 хайысха баарыттан Чурапчы улуунун социальнай бэллэтигэтин салалтата уон көрүгүгэ ыччат хамсааһынан уонна патриотическай интэригэс тэрийиһэ сайаалка ыһыһыт. Ол түмүгэр 3866593 сомкуобай суумалаах субсидияга тиксэбит. Түгүлүннэ туһанан, СӨ Ыччат уонна социальнай коммуникация министирствэ Петр Витальевичка, Чурапчы улуунун баһылыгар Степан Анатольевичка уонна СӨ Ил Дархана Айсен Сергеевичка улахан ой-обулдэриги иһин Чурапчы улуунун ыччаттара диириг махталларын тиргэрдэллэр.

Чурапчы нэһиллэргэ балыһа тутулууга таһаласта?

Манна стационар уонна поликлиника быһаан-наһаллар, "Симэһэбэ 100-кэ тийэ киири сылдьаа", - дигэн СӨ Доруобуһа харыстабылын министир-ствэтин пресс-сулууската иһитиннэрэр.

МРТ-аппараатынан, сага тэриллээн хаачыы-лыахтаах. Оройуоннаагы киин балыһа кылаабынай бырааһа Николай Симцев үс мэдиэһмэн тутулуубу-тун, уота-күөһэ киллэриһилиһитин, билигин ик оттун онгорулоруун ыһар.

Маннааха СӨ Доруобуһа харыстабылын минни-стирэ Лена Афанасьева, доруобуһа харыстабылын бастакы сүһүөх звенотун сангардым бырагыраамата уонна аныгы үйэ прдэбилигэр эппиэттиир балыһа комплексин тутуу нэһиллэһиһэ доруобуһатын харыстабылыгар, чэбдигирдигэр улахан оруулаабын эттэ.

Санатар эбит буоллаха, сага комплекс "Дору-буһа харыстабыла" национальнай бырайыак тэриг-тиннэ, "Доруобуһа харыстабылын бастакы сүһүөх звенотун сангардым" эрэгийиһинэһэ бырагыраама-нан тутулар.

Чурапчыга күн-дьыл туруга

От ыйын
14 күнэ
БЭЭТИНСЭ

От ыйын
15 күнэ
СУБУОТА

От ыйын
16 күнэ
БАСКЫ-ЫААННА

От ыйын
17 күнэ
БЭНИДИЭННЬИК

От ыйын
18 күнэ
ОПТУОРОННЬУК

От ыйын
19 күнэ
СЭРЭДЭ

От ыйын
20 күнэ
ЧЭППИЭР

21° 12°

18° 11°

19° 9°

22° 12°

24° 13°

23° 13°

24° 14°

ИЛ ДАРХАН НЭДИЭЛЭТЭ

Айсен Николаев үлэтин сүрүн түгэннэрэ

От ыйын 3 күнү. Ил Дархан ыскалгак быһыыны-майгыны сэрэттэ уонна туоратыга, баһаартан куттал суох буолуутун хааччыйыга хамыһаһа мунньабын ылтта. Саха сирингэр бүтүтүүнүгэр ойуур баһаардарынан ыскалгак быһыы-майгы эрсиниин биллэрэр туһунан ыһаахха илин баттабытын иһитиннэрдэ. Ойурук куйаас түһэн, кураанах эттэгэн ойуур баһаарынан ахсаана 20-30-нан элбипэр, күн айы 10-20 баһаар умулларылыбытын үрдүтөн. Үксүн тэҥнэччи сиргэ-уокка умалыы табыста. Эрэгийин бырабыыталыстыбата баһаарынай сулууспа парашютнай-десантнай бөлөбүн салгы улааттынарыйга Бурятиягын, Приморский уонна Забайкальский кыраайдаргаан көмө көрдөөтө. Мунууулааһы тэрийиннэр баһылыктарыгар уоту боксууга

олохтоохтору кытыннарыны элбэтэргэ эттигинэ.

От ыйын 3 күнү. Ил Дархан дойду бырабыыталыстыбатын бэрэссэдээтэлин солбуйааччы — РФ Бэрэсидьиэнэ Уйук Иллингэ боломуочуулаах бэрэстэбинэлэ Юрий Трутнев ылпыт «Аврора» авиахампаанна үлэтин туһунан сүбэ мунньахха видеоэкспресс-экиһэ сибээс нөҕүө кытына. Оройуоннар икки ардыларыгар авиарейстэри субсидиялааһыга эбии федеральнай үбү буюурун болууруна дойду бырабыыталыстыбатыгар көрүлэр. «Аврора» авиахампаанна үлэтин көрдөрүүтэ тупсан иһэр. «Якутия» авиахампаанна Уйук Иллингэ авиахампаанна рейстэрин 40 бырыһааныттан ордугун толорор. Петербурдаагы эконимик форумугар «Туполев» ПАУо-ну кытта биригэ үлэниргэ түһэрсиллэбигэ сөбүлэһи чэрчи-

тинэн «Якутия» авиахампаанна авиалааркатыгар магистральнай салгы 12 суудуната 2030 сылга дигэри кэллээ.

От ыйын 4 күнү. Айсен Николаев «Үлэ киһитэ» биригэмийэ хаһаайына, Үлэ Дьоруойа Илья Спиридонов аатынан таба иһтэр хаһаайыстыба директэре Роман Тулупу кытта көрүстэ. Аһабыр оройуонугар 23 тыһыынча күнүгэ таба аабыларыттан 14 тыһыынча бу хаһаайыстыбага баар. Хаһаайыстыба 54 табаныттаах уонна 28 чуум үлэниртээх.

Роман Тулуп долган табатын тэҥнэһэ Арктикагаагы судаарыстыбаннай агротехнологическай университеты кытта биригэ үлэ-лэһэр бырайыагы биһитиннэрдэ. Биһигин өрөспүүбүлүкүгэ таба түөрт араас боруодата баар. Долган боруодата бэнис көрүгүөн буолуоҕа. Ил Дархан бырайыагы

биһирээтэ уонна олоххо киллэрини-гэ бырабыыталыстыбаттан көмө оһоһулуоҕа дигэ эттэ.

От ыйын 4 күнү. Айсен Николаев национальнай бырайыактары олоххо киллэрини үлэтин күүһүлэргэ бырабыыталыстыбага сорукары туруорда уонна өрөспүүбүлүкүгэ үлэнир 23 федеральнай бырагыраама туһунан иһитиннэрини бэлэмниргэ соруудахтаа. Тутуу сезонун саамай эппиэттэһээх кэмгэр бырабыыталыстыба уонна тустаах министэриститбэлэр, биздэминистбэлэр контуруолларынан үлэ тэтимсөөхтүк ытыллыахтааһын туһунан бэлэһэттэ. Тыа хаһаайыстыбатыгар сайынны үлэҕэ бары күүһү уураага эттэ. Уотурбаны бэлэмнир хампаанна саадалаһытын контуруолууруга соруудахтаа.

От ыйын 7 күнү. Айсен Николаев Аммалесоххана сулууспата тэрийлибигэ 92 сылынан эбэрэлээтэ. Бу сыллар тухары авиа-баһаарынайдар Саха сирин-

гэр мөлүһүнүнэн гектар ойууру быһаабыттарын, бүтүн идэлээх быраһыныһыктарын уоту утары охсуһа сылдьан көрсөллөрүн, киһилэр үлэтирэ хорсун быһыыны, суһалтык быһаарыы ыһынар са-табылы эрэйэрин бэлэһэттэ уон-на киһилэргэ махтанна.

От ыйын 8 күнү. Айсен Николаев Дьыа күргэн, таппал уонна бэриниһээх буолуу күлүнүн Саха сирин олохтоохторун эбэрэлээтэ. Саха сирэ бигэ туруктаах элбэх оҕолоох дьыа күргэннэринэн аһа тырар, дьыа күргэн иһигэр аһа саастаах күлүнэ иддээ кэлбигэ үгэһин, үөрүйэһин эдэр күлүнэҕэ хаалларар, дьыа күргэннээх киһи өйүүр, өйдүүр уонна таппыар дьобурдаах буолар дигэ бэлэ-тээтэ. Өрөспүүбүлүкэбитигэр 118 тыһыынча таппа оҕону таппа-лынан угуттаан иһтэр 34 тыһыын-чаттан тахса элбэх оҕолоох дьыа күргэн баарыгар киһилэргэ мах-та-лын биллэрдэ.

Афанасий НОЕВ.

УЛУУСКА - БУ КҮННЭРГЭ

СӨ Бырабыыталыстыбатын бэрэссэдээтэлэ Андрей Тарасенко илин энэргэ оттооһунга туох кыһалбалар бааллары билистэ

Сүөһү-сылгы аһылыгын хааччыйыга туһуламмыт мунньах Чурапчыга ытыллына. Мунньахха Тыа хаһаайыстыбатын министирэ Александр Атласов, Чурапчы улуунун баһылыга Степан Саргыдаев, ыаллыы сытар улуустар баһылыктара уо.д.а. кыттыны ыһылар.

Андрей Тарасенко оттооһунга чопчу туох кыһалбалары көрсөбүтү, туох кыһалбат болтуруостар баалары дигэ мунньагы саадалаа.

Чурапчы улуунун баһылыга Степан Саргыдаев быһыл улууска быһаанынан 42503 туюна оттооһоһааһын мобилнай биригээдэлэри холбоон, 36540 туюнната туоларын саадалаа. Киһи Андрей Тарасенкога 2 сүрүн болтуруоһу туруорда. Бастаһытынан, улууска быһыттар бистар мөлтөх туруктааһыттарынан, сангардан оҕорууга уонна капиталынай өрөмүөнүгэ үбү-харчыны булууга көмөлөһөрүгэр эттэ. Кураан дьылларга ууну хаһаанар табыллыбакка, сирин кыһаан нүөлсүтэр, өлгөм үүнүүнү ылар сатамматын быһаарда. Иккиннинэн, мобилнай биригээдэлэр өрөхсүттэрин сорох чааһын толуйалларыгар көрдөөтө.

Тапта улуунун баһылыга Михаил Сорон уонна Мэнэ Хангалас улуунун баһылыга Дмитрий Тихонов сүөһү иһитиннэргэ көрүлэр субсидиялары оройуон дьаһалтатын боломуочууларыгар бэрэллэрингэр эттэ. Дьаһалталар бэйэлэрин тустаах баһааныһаларыттан көрөн, бу субсидиялары ынах төбөтүгэр бэрэллэ-рин дуу, биһтэр үүт харчытын үрдэтингэ көрөллөрүн дуу бэйэлэрэ быһаараллара ордугун эттэ.

Андрей Тарасенко түмүккэ иһитиннэһэрин быһыттар хайдах баһааныһа-лааһарын тустаах докумуоннары оҕорон киллэрэллэрингэр эттэ. Тыа хаһаайы-батын министэриститбэлэргэ кураан дьылларга биһиги тыһыс усулуобуйабыты-гар эппиэттир сэмэһин ыһылар оту үөртөн көрөргө сорууда. Ол эбэтэр хас да сиргэ араас-араас сэмэһин ыһан көрөн, үчүгэһин таһалларыгар ылда. Маны таһынан ыам түстүгэ кэмгэр субсидияланан кэлэр бороһуок үүтүнэн бэйэ боро-дуужууһатын оҕорон таһаарар наадалааһын тоһоһолоото.

Елена МАКАРИНСКАЯ.

ТЫЛ БЭЛИИТИКЭТЭ

АЛЕКСАНДР ЖИРКОВ:
Төрөөбүт тылы үөрэтиигэ оскуола суолтатын атын ханнык да тэрилтэ, тэрээһин кыайан солбуйуо суоҕа

Дьокуускайга ЮНЕСКО «Информация для всех» бырагырааматын уонна СӨ Бырабыытылыстыбатын тэрийиитинэн ытыллыбыт Россия Федерациятын төрүт норуоттарын тылларын харыстыырга аналлаах «Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр тыл бэлиитикэтэ: төрүт омуктар үтэс буол-бут билиилэрин харыстааһын» дигэ эрэгийиэнгэр икки ардыларына-агы научнай-практическай конференцияга Ил Түмэн бастагы ви-це-спикерэ Александр Жирков өрөспүүбүлүкүгэ эрэ буолбакка, Россия Федерациятын бүтүүнүн үрдүнэн төрөөбүт тылы харыстааһынга, чөлүгэр түһэрингэ уонна сайыннарыыга үлэ бүтүнү түмүктэрингэр тохтоото.

«Бүгүмү конференция «Информация для всех» дигэ ЮНЕСКО бырагырааматын Арасыыһааагы кэмистиитин үлэ чөл-нэрин күнүгэ саалайбыт, биллэр дэмэһист, үтүөкүн киһи Евгений Иванович Кузьмин сыр-дык кэриһиһэр аһаар. Бүгүн киһи төрүт тыллары харыстааһынга туһуламмыт сүрүн санаатын эһиһэ тигэрдиһитин баһара-бын. Киһи Российскай Федерация норуоттары-нын төрүт (миноритарнай) тылларын иддээ сылдыааччылар аһааннара көбүрээс иһтэрин, уонна ол көбүрээһин Россияга тыллары хар-ыстыырга аһааһа дьаһаллар ситтэнэ сүө-хтарыттан таһаарып туһунан эттэ. Ити санааны кытта сөбүлэһиһэ тустааһыт», — дигэ Александр Николаевич.

Россияга күн бүтүн олохтоох омуктар төрөөбүт тылларын сүтэрбэлтэрин хааччы-лыы үс сүрүн тоһоһолго тирээһин ытыл-лар: судаарыстыба өйөбүлэ, общественнай тэрийтэлэр, тэрээһиннэр көмөлөрө уонна дьыа күргэн, төрөппүт кыһаллыгыта. Бу үс сүрүн тоһоһолтон биһирдэстэрэ эмтэ мөлтөөн биһирдэһинэ үлэ барыта аһахтанар. Итинэн этэн туран, Александр Жирков кэмтик кэмгэ төрөөбүт тылы үөрэттигэ эбии ыра-хаттар үөскөбүтэрин аһаан бэлэһэттэ. Ол ыраахаттар сүрүн төрүүтэринэн Александр Жирков олохтоох омуктар төрөөбүт тыла-рын үөрэтин, харыстааһын сорууга кэмтик кэмгэ улам-улам судаарыстыба саналттан общественнай институттарга, дьыа күргэнэ ситтэһинэн солбулан эррин аһааһа. Ол курулук, сангардыллыбыт Федеральнай суда-арыстыбаннай үөрэх ыстандартынан саалай-таран оскуолага төрөөбүт тылы үөрэтингэ көрүлэр чаастары аһыаһы баран эрэр. Бу төрөөбүт тылы үөрэтингэ, харыстааһынна улахан харгыс буолуоҕа. «Оҕо тылы саамай ыһынар сааһыгар иһэ тыһынан ситэ сангар-дыбыт, харгыстыыр буоллаһытына, кэлин хаһааһаах да аһын үтүө тэрээһиннэһин ону солбулар, оҕо не эйгэтин, уйууһатын толорор кыаһыт суох буолуоҕа. Оскуолага төрөөбүт

тылы олохтоохтук үөрэтиннэ, иһтэриннэ хан-нык да үчүгэй тэрээһин, ханнык да уопса-стыбаннай түмүү солбулар кыахтара суох», — дигэ Ил Түмэн бастагы вице-спикерэ чингэ-тэн бэлэһэттэ.

Александр Николаевич холобур быһыы-тынан Сахалин нивхтэрин туһунан эттэ. «Аһаарыт сүрүйааччы Владимир Санги дойдутугар — Сахалин аһаарыттар булдунан, баһыһынан иһитиннэһэн аһаар нивх норуотун Нохки бөлүгүлэргэ сылдыһытыт. Влади-мир Михайлович төрөөбүт бөлүгүлэһин оһу-опатыгар сааһыты үөрэтин ыстандарты-рыгар көсүтүтэрин кэмтиитин нивх тылын үөрэтиннэ фактытатив, кылаас таһынан дьарык таһыһыгар көһөрөн кэбиститинэр. Маннык дьаһаны сүтэн эрэр тылы бука-тыһааһыткы сымалыһааһа эрэ тигэрдиһэн сол. Итиннигэ көсүтүр биһиги Сахалыт сиргэр аһаар омуктарга эһиһэ чүөс. Аһааһа аһа-аннаах норуоттар тылларын тэһиттирин, үөрэтин, харыстааһын нивх омук тылын дьылаатын хатыһа сууһааһа».

Түмүгэр Александр Жирков олохтоох омуктары төрөөбүт тылларын үөрэтэр ча-астарын аһааһат, чөлүгэр түһэрэр туһунан Россия Бырабыытылыстыбатыгар, Россия үөрэһин министэриститбэлэргэ ЮНЕСКО тэрээһиннээх конференция кыттылааһа-рын аһааһатан этин оҕорорго уонна ол этини конференция түмүк резолюциятыгар киллэрэргэ эттэ. «Биһиги өрөспүүбүлүкүгэ олохтоох омуктар тылларын харыстыыр уонна оһуолаага төрөөбүт тылы сүрүн бы-рагыраамага киллэрин, үөрэһэр чаастарын элбэтэр, төрүт тылларынан сангарар дьыа ойуур чопчу дьаһаллары сүрүнүгэр эһиһин хайаан да оҕоруу тустааһыт», — дигэ Саха парламента бастагы вице-спикерэ эттигин түмүктээтэ.

Ил Түмэн
пресс-сулууспата

ИНТЕРВЬЮ

"Бишги дьалбутусар убайбыт - ураты көрүүдээх, улахан талааннаах, барыга бары дьаһурдаах, кэрэни кэрэхсэлэр, алуэ кэмэ фантазиялаах, бэйэтэ тусла тас-курдаах киһи. Оро саастыт алуэ интэри-эһигийдик аастыта, наһаа бэһигэлэй буолар эмэ. Айылба туха баар кэрэтин, дыксити-тин, турдагыр эйэсбиит үтүөтүн киһи-тин көрө, киһитигэн интэриэсн улаантыл-тыт. Төрөтүтүтэрбит күн солото суох, түбүктээх үлэтээх дьон буоланнар, убай-быт биһигини оҕообута дьохтоттин сол. Сүһүкх өрүүтүтүтэн сааһаан таҕасты-тылар тииһэ, алах кыра эрдэһититигэн карон улаатыннарбыта. Бу биһигин киһи-айар үлэтигэр уонна татбыт суаһуар ити барыта улахан онкул буалбута буолуо дии-самыбын. Адабыт бэйэтэ уруһуйдуур и-дээх, киһи дьаһура эмэс бэрэһибиит буолу-он сөп. Энэбит, маһы эрэ тигинэрбэтэх үс киһи дьон ааттыгылар эмэ, Тарабухан Газит дьон Муғдай нэһигэсэни алаахто-оно. Киһи иһитигэн тутар дьаһура эмэс убайбытыгар бэрэһибиит буолуон сөп. Адабыт ийэтэ эмэс иһэтээнэр эмэ. Ити барыта Лев Ивановича дьайыт буолуон сөп, ол иһин бу курдук тусла көрүүдээх, ура-ты дьаһурдаах уонна ол онтуката барыта сылтан сыл сайдан иһэрбитигэн биһиги бука бары айуһун дьон астынабыт, кэсн тут-табыт. Окуула эрдэһитигэн иһэтээнэр, онно биһиги, баһтылара, киһиэхэ бастаа-кы моделлара этибит. Ол курдук бары ты-тусоһой, үрдүк үөрэги бүтэрэр банкетнай-мал баһарбытыгар уруубутусар кэтэр былааччыабытын барытын-барытын убайыт тиктитэ, кизэрэһитэ, сирэйби-тин-хараскытын, баһтааһытын бары-тын киһи онгорор, киһиэхэ эрэ эрэнэбит. Күн бүгүгүс дьэри киһи биһигини киз-эрэһэ-симиһи сыһдыар. Василийа дьон алуэ кыраһыабай саҕастааһыт, үс көрчээни кырыттардаастар уонна бу соторута-аһыта кыра улааһыттар. Түгэһигэн туһанан, убайыт айар талаана арыл-ла турдун дьыһаһат албыыбыт, киһигэн киз-ит туттабыт, алуэ күүсэ таһтыыбыт, өрүүтүн халобур онгостобут, киһи үлэ-тин барытын аһа бастаан корбут курдук сөһөбүт. Идэтигэр алуэ элпэһитиһэтээх, киһигэн барыта хаачыстыба, наһаа си-эдэрэй үлэ буолар. Өрөсүүбүдүкэбит бастаах сирэйдизигэр сааһагы таҕаста-рын төрөбүт дьыһтигэр, Одьутуунга ала-рон тиктитэ. Онно кэлэ-бара биһиги көмө буола сатаабылтыт даһаны, киһи бэйэтэ барытын онгорор. Киһи айуһун даһаны са-таан сивитит үлэтин онгорбутуттан наһаа астынабыт. Өсөс даһаны сайда турдун дьон баһарабыт, айылбаһтан бэрэһибиит талаанынан бу алааһо кэрэни, уратыны эрэ аһаа туруаһтун", - дьон Лев биһигэ-төрөбүт баһта. СӨ иччат бэлэһиһэ-тин түһүмэ, Муғдай нэһигэсэни уһуһа-нын эбигэһиһэ Анастасия Афанасьевэ кэлэһитэ. Бу маһык кэлэһэн кэһитигэр бүгүһү үстатыабыт сүрүн дьоруоһа кытары эдэрэһиһиһи эһиги иһааһиһэ-таһарабын:

- Лев, ийингиз хайаашгүйттан дьарыктанабын? Ким эйигин ухуйбу-тай? Ийингиз оёо сааспыттан умсугуйан дьарыктанабын. Бастагы тагаспын

Одьюлуунтан дизайнер, урбаанньыт Лев Колесов: “Саха норуота Аан дойдуга көрдөрөрдөөх уонна муода эйгэтигэр эппиэт биэрэр кыахтаах”

Одгулуун нэгийгээгн олохтоохторо Мария Гаврильевна, Иван Львович Колесовтар түүрт оёону көрөн-истэн, үлэнит дьон гынан нитэн таһаарбыт улууспут биир түмүс туттар ыяллара буолаллар. Улахан уол Лев Иванович кэн-нигтэн аёас-балыс Анастасия, Анна уонна Елена күн сирийн көрбүттэрэ.

6-с кыласка үөрэнү сымдыан илги
массынкытыгар тикпитим.

Инсэ анал үөрэм суох.
Санаа күүнүнэн, баба кыздынан
бэйэм толкуйдаан, айан, онгоруу
көрөн истэбин.

Бу дүң чопчу үлүбүт, көрдөрбүт учууталым дүң суох. Ол эрээрн айар-тутар олоқум устун элбэх үрдүк сатабыллаах маастардары, уустары, нистэнньэниэри кытары алтыһан, үгүс саңаны көрбүтүм-истибиитим, интэринизим, ылыммытым.

Ийнс-уус эйгтннгэр удьурдаан улааппы-
там. Ийом асата, эхэм Гаврил Дмитриевич
Тарабукин дьонго биллэр мäs ууһа, аҕам
ийэтэ - эбэм Елена Ивановна Колесова саха
дьахтарын үгэһинэн иистэнэр дьарыктаах
этэ. Аҕам, Иван Львович Колесов нору-
от маастара, худоһуһундук, мäs ууһа этэ.
Онон айар-тутар куттаах, онорон таһаарар
дьарыктаах буоларын дьылда-хаан ыйаарда
буолуо дии саныһыбын.

- Дьэ, бизнескии хайдах саҕа-лаабыккыный? Саамай мархаана тугах этэй?

- Аныгы олох ирдэбилнэн, бэйэ онгорон таһаарар кыахтаах дьон сизэринэн, урбаан эйгэтигэр сыстан дыарыктанарга санаммытым ыраатта. Бэйэм кыахпын холоноон көрөргө 2022 сыллаахха быһа арыммытым. 2023 сыл садаланылыгыгар бизнес-былаан онгостон, оскуолаба үлэлиир сылларбар бэйэм үөрөппит, нигэн таһаарбыт үөрэнөөччүбүн Надежда Егорованы кытары кыттыһаммыт, туспа бучардаах дьахтар таһаарын брэннин арыһан үлэлиин сылдыабыт. Эбэрһинээспитин үлэстээн хамсааһыны таһааран дыарыктаммыппыт сыл анара буолла. Чуолаан Надя брэннд күүг арыҥада биллэригэр уонна индлэригэр умсуҥуулан туран үлэлиир. Мин танас тигитигэр, толкуйдааһыныгар дыарыктамбын. Бииргэ төрөөбүт балтым Анастасия Афанасьева аныгы үйэ чэрчитинэн социальнай ситиминэн бренд аатын-суолун таһааран, тустаах интириэһиргнир дьон ахсаанын улаатыннарар уонна атылалааччылары хомуйуута үлэстэр.

Барахтгары бэлэстнр буоллахха, бинниг Сахабыт сирэ кини куораттартан ыраах сытар буолан суол-нис, логистика мөлгөһө ыыригичи үлэ тахсарын атах-тыыр. Итин талһан танас, матырыйаал аэталарга сыһынтыг үрдэтэр.

Ордуң кымыгъхы апаан талгас тигеңний?

Чулаан бийнги "ИКИ" бреммит юрэ ангдалы таньннарар аналлаах. Ту-стаах, аныгылыы көрүүтээх саха таңаһын онгорон таһаарабыт. Ол эрэри уолсай му-одо ыйаабыннар европееккэй таңаһы эмтэ-бэ ыйааһар собултан тигэбэй.

- Эн санааг бар сүмийн хистэлэнг
түгэхгүй?

- Сигийни кишэлэнгэх дий санаабаппын. Ону арийарга анааран корбөл-

пүн. Санаам хоту ис дуунабыгтан себүлүүр
дыналабынан дырыктанабын. Таһаар
онгохтарым, танаастарым биримэтигэр
сыналаллаларыгар күүс ууран, балтым
Настя дырыктанар. Сигимнэх үлэ тохтоо-
бокко бардагына ситиһин кэлэрэ кистэлэг
сүөх.

- Эр киши тапгаһы пийгэрт, жүрт
ангардыр буючардарыттан ураты дуо?

Хас биірдин нистэньнэн, дахтарьттан, эр киниттэн тутулуга суох ура...

ты бусчардаах, суудлаах-нистээх. Дюонгон чорбойор, ураты кестүүлээх танаһы айаа

тигэн таһаарарга сатабыл уонна уопут наада. Билингвистх маастар хаһан баҕарар сыһаналлар.

- Бэймэлэ ыһахста Ил Дархан Айсен Николаев ологуу аргыһынаан Людмила Валерьевнаны кэппит сахалыы тугастарын дьон-сэргэ астына кордо, итинки эи санааи?

- Быйыл улахан үлэбинэн, билиэн турар, Айсен Сергеевич уонна Людмила Валерьевна ыһыахха кэтэр халтан сонноро буолар.

Ангыг өйдөбүлүнэн «светской» көстүүмнөр. Ол курдук, үрдүк художественнай уонна театральнай буолаллара сатаммыт. Барыта бириэмэтингэр, миистэттигэр сөп түбэлсиэхтээх дүөн сымаллах оңорон таһарбытым. Итиннэ былыргылыы ойуу-ор-дьарҕаа, ньыма күөскэ туһаналылыыта - ураһа ойуу, тангалай ойуу, тоноҕос ойуу уонна оҕуруу кыргызалыытар. Ону таһынан саха төрүт таһаһыгар кизигиник туттуллар тинит тириинтэ киллэһиктээх, үрүн көмүс кыргызалардаах.

Туспаах үлэни мизкэ эрэнэн туттарбыт-
тара чинэс, бочуот буолар.

- Лев Колесов дигн алтынан дьонго кизгик билэн эрдэн, эн тикнит манаскын хантан амы-лаһымахтарын элээр хайдах сайастан мыхахтарын собуу?

Yolo этилибигийн курдук, «IKK» бренд үлэхээбигэ сүүл ангара эрз буолла. Ол эрээри дон сыанабиллын ыбыта, интэри-эһин тардыбыта улахан үөрүү. Оңон күн туттабыт уонна салгым куусэ үлэлиир бы-дыннаахтым.

Биллгнн "Хотой" мафалынынга, Саха-
быт сираш киин куоратыгар, биллгнн табаар-
быт атымыга тахсар. Ону таһыннан почталан
лобуй арасас мунууктарыгар ымтабыт.

Саяга үлэлзэн эрэр буюуламмыг билин-
бигт-корүүбүт дэрингэ суох. Барытын бору-
обалаан, сорогор сыһаалары таһааран бэй-
эбигингэн билэбигт.

Минн бэйэм Минпривэй куоракка олорор буоламмын манна, мээстэтигэр дьарыктаннабын, партнерум Нада Дьокуускайга үлэлиир, балтым Настя - СММ-менеджербит Чыыныытга табаарбытын таратар.

Билигний биримсэз брэнд сайдмь-
тыгар үзлэхэбэит. Ол иһин брэнд ураты
буочарытар сөн түбэлэр танастары тигэн
таһааран күүн артааба атамалыбыт. Ин-
гэсэ-мэсэбэй сагасаа нүстэмэлэһин.

- **Саха кинигтэ, үлүсэти Ойдуурун-
тан торуттунгэх уол буоларыг быһымы
тыһан, бэйгэ айымнылаах үлүсү
сахалыы ойуору-мандары, тигэс тигиз
пигэр уруккутуу быһамалары туһанабын
дэо?**

Саха кинигтэтин сиринээн, норуот
пут культууратын, итэҕэлээн эппинээн-ха
аммынан билээн, эбии үөрэтээн тустаа-
дьарыактар күөскэ туланыбын. Ол эрээр-
огороон таһаарар дьарыктар эргээн-урбаа-

ирдэвгийн тутуулабын. Хэс бигрдийн табар
арбыт апынхыг биризмэтинээр барыахтаах
Онон сибээстээн дьон багдарын, кэтэнэ
нин таазаар табыгтаах булуухтаахныг

Биллһыгар бэйэм ис санаабын туттунан икстэнэбин. Олус күүскэ Саха төрүтанаһын ойуутун, нымматын туһанар элбэ билгэмэни ылар уонна кизгитик сымаллам

мат. Умсугуйан туран аныгылымы тантаһы
саха харааһынан көрөн собулдуур гына т

Ниникэ былашгыттан сырды

Иншикитин брэмнэгт аата-суул

нарытар үлэлтэбйт. Ону тэгтэ
инстэион таһаарар бородууксуйабыт эбил-
лэхимтэ кыһаллабыт, былааннаабыт.

Бишр бэйэм үлэ мүнхэтэтин талааран Сахабыг саянгэр производство арылар билааннаахтын. Саха норуота Аан Дойдуга кордорордоох уонна муода эйгэтигэр эппинэт биэрэр кыахтаах. Үлэтин салдыар эйгэм күстэлэтигэрин көрөн-истэн, арыан үөрэтэр билааннаахтын. Биргэмэтэ килэбинэ өйөөбүл көстөн үлэбит үрдүк сыаллаах-соруктаах, талаарылыах буолуоҕа дээн биһэ эрмэлээхпин.

Кнотт
иской

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭИ

Сэмэл Тумат, сахэ норуолунай
суруйлааччыта.

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

Алмазный меридиан АЛРОСА для будущего рыболовного промысла: системная работа и многолетний вклад

Якутская алмазная компания продолжает свое активное участие в масштабной работе по зарыблению рек и озер республики. Сохранение и восполнение водных биоресурсов — неотъемлемая часть природоохранных мероприятий компании, экологи которой уже не первый год реализуют Комплексную программу охраны окружающей среды. Только на зарыбление водоемов Якутии АЛРОСА выделяет десять миллионов рублей ежегодно.

Более 24 млн. личинок и молоди ценных пород рыб выпущено в водоемы Якутии в рамках программы зарыбления АЛРОСА. В этом году запланирован рекордный выпуск более четырех миллионов личинок и мальков рыб, в том числе ценных пород. В июне в водоемы выпустили пелядь, а в сентябре планируют выпуск мальков сибирского осетра в реку Вилюй.

ЗАБОТА ОБ ЭКОЛОГИИ

О том, какая работа проводится в АЛРОСА «Якутии» рассказала начальник отдела охраны природных территорий и работы с коренными и малочисленными народами севера Алена Дьяконова.

— Алена Алексеевна, в чем заключается работа АЛРОСА по зарыблению водоемов в рамках комплексной программы по охране окружающей среды?

— АЛРОСА единственная в республике промышленная компания, которая реализует мероприятия по сохранению и восполнению биоразнообразия в рамках Комплексной программы мероприятий по охране окружающей среды. Зарыбление рек и озер яв-

ляется важнейшим мероприятием природоохранного значения для компании, которое мы проводим ежегодно. На протяжении многих лет АЛРОСА в сотрудничестве с Чернышевским рыболовным заводом ежегодно выпускала ценные сиговые породы рыб — личинки пеляди в Вилюйское, Светлинское водохранилища.

С 2019 года на программу зарыбления АЛРОСА ежегодно выделяет десять миллионов рублей. Работы по зарыблению проводятся на реках Лена, Вилюй, Вилюйском водохранилище и озере Тимир-Кюндэ в Верхневилюйском районе. АЛРОСА комплексно подходит к мероприятиям по зарыблению. Кроме того, в целях расширения географии зарыбления, разнообразия видов выпускаемых рыб, компания сотрудничает с научными организациями. А также финансирует расширение и модернизацию инфраструктуры рыболовного завода для развития отрасли искусственного воспроизводства ценных пород рыб.

— Как вы считаете, noticeable эффект присутствует? Каковы промежуточные итоги вашей работы?

— Если говорить о масштабах, то за период реализации мероприятий по зарыблению мы вы-

пустили в водоемы Якутии более 24 млн личинок и молоди ценных пород рыб. Это большой объем, который помогает восполнить и сохранить биологическое разнообразие в наших реках. Наиболее показательны в этом плане, например, то, что на Вилюйском водохранилище, по данным мониторинга Минэкологии республики, отмечается создание устойчивого промыслового стада пеляди.

— На основании каких данных вы рассчитываете объем и виды рыб, которые будут выпущены в реки и озера?

— Как я уже говорила, мы решаем задачу комплексно, поэтому к работе привлечены и наука. В данном случае научно-исследовательская организация, подведомственная Росрыболовству, «ЯкутскНИРО». Это Якутский филиал Всероссийского научно-исследовательского института рыбного хозяйства и океанографии.

Чтобы расширить программу зарыбления, АЛРОСА в 2019 году заключила договор с «ЯкутскНИРО» на проведение научно-исследовательской работы. В результате которой нам представили биологическое обоснование возможности проведения мероприятий по искусственному воспроизводству водных биологических ресурсов на реке Вилюй и определение предельно допустимых объемов выпуска молоди (личинок) водных биологических ресурсов.

Таким образом, появилась возможность проведения мероприятий по зарыблению р. Вилюй и ее притоков, том числе р. Марха, не только сиговыми породами рыб, но и другими ценными породами.

ТАМ, ГДЕ ВЫВОДИТСЯ БУДУЩАЯ ПОПУЛЯЦИЯ

Единственный рыбзавод Якутии, который занимается искусственным воспроизводством ценных видов рыб в водоемах республики — Чернышевский. Он спроектирован и построен в

1971 г. в нижнем бьефе плотины Вилюйской ГЭС (п. Чернышевский) с целью восполнения рыбных запасов бассейна р. Вилюй. Более полувека предприятие вносит свой вклад в дело сохранения рыбных запасов республики, а коллектив завода нарабатывает большой опыт.

Елена Данилова, главный рыбзавод завода рассказала о процессах выращивания личинок и мальков.

— Рыбоводные мероприятия по заготовке и получению живой икры у всех видов почти одинаковы, есть небольшие исключения, например, икра сиговых инкубируется полгода, а икра осетра всего около недели.

Если говорить о процессе, живая икра отмывается и закладывается на инкубацию. Весь этот период наши рыбзаводы круглосуточно ухаживают за икрой в инкубаторе, отслеживают ее развитие вплоть до проведения улы-

травушкового исследования. УЗИ диагностика позволяет выявить готовность стада осетра к нересту, к тому же специалист может увидеть даже различные патологии в развитии внутренних органов.

— Всегда ли удается вывести весь запланированный объем?

— Начнем с того, что в естественной среде нерест сиговых (пелядь, чир) происходит в зимнее время, подо льдом, когда температура воды близка к нулю. Поэтому специалистам приходится работать в приближенных условиях, порой в не совсем оборудованных помещениях, где искусственно поддерживается тепло и свет. А заготавливать и сохранять живую икру этих видов нужно при окружающей температуре +3. Приходится создавать эти условия, также необходимо в зимний период привезти огромное количество воды, для отмывки икры от различных примесей.

Конечно, есть свои особенности. Мы работаем согласно биотехническим нормативам по искусственному выращиванию водных биоресурсов. Это означает, что на каждом этапе развития — от транспортировки производителей на пункт сбора икры, до выпуска мальков различной навески — водных биоресурсов существуют свои допустимые показатели. Мы стараемся сберечь каждую личинку. И больше у нас очень хорошие показатели по выживаемости икры после инкубации. Ну и при подращивании, когда только личинка начинает переходить на внешнее питание, тоже есть свои нюансы.

ОСЕТРОВАЯ МОЛОДЬ

Как рассказал директор предприятия Василий Черепанов, в 2018 году на рыбзаводе было начато формирование маточного стада сибирского осетра ленской популяции. Первые дикие производители сибирского осетра, выловленные в реке Лена, были привезены на Чернышевский рыбзавод при содействии АЛРОСА, и они положили начало формирования маточного стада на базе предприятия.

— В реку Вилюй три раза выпускали малька сибирского осетра в 2019, 2020 и 2022 годах. Всего выпущено 128 000 мальков сибирского осетра навеской более грамма. В целях увеличения объемов выпуска на предприятии ведется работа по увеличению поголовья маточного стада. Так, в 2019 году оставлена часть малька для пополнения ремонтного стада, которое сейчас насчитывает около 400 голов. В 2024-2025 годах планируется первое получение икры от выращенных производителей. За счет этого предприятие сможет увеличить объем выпуска малька сибирского осетра в реки Лена и Вилюй, но для этого необходимо увеличить производственные мощности предприятия, — рассказал директор рыбзавода.

НОВЫЙ КОРПУС И САДКОВОЕ ХОЗЯЙСТВО

Чтобы достичь этой цели, было принято решение о строительстве нового осетрового корпуса на основе технологий УЗВ (установки замкнутого водоснабжения). Реализация этого проекта позволит увеличить объем выпуска до 800 000 мальков сибирского осетра. В новом корпусе планируется содержать маточное стадо сибирского осетра, что позволит не зависеть от диких природных популяций и не вылавливать их из природной среды. Также на базе нового корпуса планируется выращивать 10 тонн товарного осетра и получать 500 кг пищевой черной икры.

— Реализацией проекта занялась АЛРОСА. В начале 2023 года был подписан договор целевого финансирования на разработку проектно-сметной документации. Также правительство республики поставило перед нами задачу создать ремонтно-маточное стадо промысловых сиговых видов рыб.

С 2020 года началось создание садкового хозяйства предприятия. Здесь планируется содержать маточное стадо основных промысловых сиговых видов рыб (чир, муксун, вельма, сиг). Ведутся работы по отработке биотехнологии сбора и инкубации икры чира и сига, а также подращивания личинки. По результатам работ в 2022 году в реку Вилюй за счет средств компании АЛРОСА впервые в истории республики был произведен выпуск подращенной молоди чира в количестве около 70 000 штук.

«БЕРИТЕ ПРИМЕР»

По словам главного специалиста отдела организации и регулирования рыболовства Минэкологии Якутии Вячеслава Гавришова, ежегодный выпуск водных биоресурсов позволил увеличить квоту добычи пеляди в Вилюйском водохранилище почти в три раза с 2019 года. Состояние популяции сибирской ряпушки в бассейне реки Лена позволяет вести стабильный промысел. Он также отметил, что Чернышевским рыболовным заводом ежегодно проводятся мероприятия по зары-

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

близости водных объектов рыбохозяйственного значения. Например, в 2022 году осуществлено зарыбление пелядьми, язьчиками, чирком, сигом, в том же сибирским осетром в количестве около 25 млн. штук.

— Говоря о программе зарыбленной алмазной компании, на сколько существен-
 ный вклад в воспитание поднят бюрресур-
 сы?

— Действительно, АЛРОСА делает большой вклад в дело сохранения водных биоресурсов. Хотелось бы, чтобы и другие недропользователи, осуществляющие хозяйственную деятельность, последовали примеру нашей дружеской компании и предусматривая в своих программах такие же мероприятия по искусственному воспроизводству водных биоресурсов.

Между тем, отметив, что в республике наблюдается острая потребность в рыбопродуктах, ведь сегодня с полным технологическим циклом функционирует только один завод в п. Чернышевский, расположенный в западной Якутии. С 2016 года Якутский филиал «Главрыбвод» также осуществляет комплексные мероприятия путем выпуска лососевых мальков в малые и средние реки, но в малых количествах. Надо понимать, что для восполнения утраченных запасов водных биоресурсов на территории Якутии, как заключила наука, необходимо функционирование рыбопродуктивных заводов на всех основных промысловых реках – Лена, Колыма, Индигирка, Яна, Аляска.

Только долгосрочное зарыбление может дать эффект

Как рассказала руководитель «ЯкутскНИРО» Лена Карпова, ежегодно в рамках государственного задания проводится исследование бассейнов рек Леня, Яны, Индигирки, Колымы, оз. Индигили. С 2019 года «ЯкутскНИРО» было проведено более 20 научно-исследовательских работ (НИР) в различных водных объектах Якутии, в том числе в бассейнах рек Анабар, Оленек, Алдана, Суньях, Хрома, Вилюя, Алдан, Колымы, Индигирки и др. Кроме того, институт ведет плодотворную совместную работу с АЛРОСА, начиная с 2010 года. За это время было проведено семь различных исследований, среди которых: «Определение рыбохозяйственной категории р. Ирелин» (2011 год), «Ихтиофауна и гидробиологические исследования бассейна р. Вилюя» (2019 год).

Лена Николаевна, как наука оценивает запасы рыбных ресурсов в водоемах республики? Можно ли сказать, что определенных видов стало больше или меньше?

В 2022 году официально учтенный вылов рыбы в Якутии составил 5717,7 тонн, при общей разрешенной квоте 10507,5 тонн. Традиционные промысловые виды рыб это силовые, арктический сом, сибирская ряпушка, чир, муксун, также из чистиковых рыб: налим и

обыкновенная щука. По данным наших исследований, запасы водных биоресурсов в водных объектах республики находятся в удовлетворительном состоянии, запасы частиковых видов рыб (окунь, плотва, елец, хариус) используются. Однако, по данным ежегодных мониторинговых исследований проводимых «ЯкутскНИРО» в водных объектах республики, не так высока популяция лещины в реках Яна, Индигирка и Колыма, а также популяция муксуна в р. Колыме. Мы наблюдаем такое явление «депрессивным» состоянием. А обусловлено оно подрывом запасов во время Великой отечественной войны и послевоенный период, когда в стране была опустошена экономика. В настоящее время действует мораторий на вылов выловленных видов рыб и необходимы комплексные меры охраны мероприятий, в том числе и искусственное воспроизводство.

3. — Может ли зарыбление водоемов республики исправить ситуацию так, чтобы рыбы стало больше?

Одним из основных критериев эффективности искусственного воспроизводства является массовость и долготсрочность мероприятий по выпуску водных биоресурсов в естественную среду обитания. Эффект от осуществле-

ния выпуска водных биоресурсов сокращено или в течение короткого периода (два-три года), скорее всего, будет значительным.

В настоящее время на территории республики осуществляют свою деятельность 2 рыболовных хозяйства: ГУП «Чернышевский рыболовный завод» Министерства экологии, природопользования и лесного хозяйства Республики Саха (Якутия) и Якутский филиал ФГБУ «Центррыбвод». Эти рыболовные хозяйства осуществляют искусственное воспроизводство сибирского осетра, теллиды, сибирского лососа, чира и обыкновенной плуки.

Важно понимать, что для сохранения популяции тех или иных видов необходимы комплексные природоохранные мероприятия. Безусловно эффект от рыболовных мероприятий есть, как пример можно рассмотреть, выпускаемую пеленку в Виктоийское водохранилище, ранее в водохранилище она не обитала, но путем ее искусственного воспроизводства и выпуска, на сегодняшний день, прогнозируемый приростовой объем вылова в водохранилище составляет 20 тонн.

Анестезия МОСКВИТИНА

АХТАН-САНААН

Коллегабыт Иван Федотович сырдык кэриэһигэр

Иван Федотович Винокуров 1958 сыллаахха атырдьах ыйын 21 күнүтэр Уус Алдан улуунун, Өлтөх нэһилиэгэр 11 оҕолоох Герой баллар, Саха АССР үтүөлээх учуутала Федот Егорович уонна Герой-Ийэ Прасковья Алексеевна Винокуровтар дьит-кэр-гэтиригэр 9-с оҕоннон төрөөбүтэ. Кыра Ваня оҕо сааһа оччотооһу кэм сиринэн, эрдэ улаатан, улахан дьону кытта тэннэ үлэлээн, ол быһыгар сүүрөн-көтөн, оон-ньоон өспүтэ.

[illegible]

Оскулаланы бүтэрхт, бай-
гз тулалданы турнд, Сэбиэсэй
Армий хэсэгтгэр сулуусгалыг
барыта. Амурскэй уобалдс Бел-
огорскэй куоратыгтар артилле-
рийскэй чваскэй 2 снл тэгиснэ суух
сулуусгалвабыта. Байгыннай чв-
астар икхи ардыгларыныкызы сыалы
табылга күрэхтэһинибүгэ рйдо-
вой Винокуров онгорбут расчета
куруук туюунай буолан, кунилэр
чвастара үгүстэ кыйаһыгтаһыанал
тосхыбыт. Ону тайхыан, үтүгэй
тосхыгтаһыанал аюуртатыйын

күлэк СГУ бэлэмнэний кууруу-
гар үөрэнэ кириэр. 1979 сыллаах-
ха СГУ физико-математическай
факультетын устудуона буолар.
Университеттэ үөрэнэр сыллары-
гар урдук үөрэх, наука чыпчаалын
дабайарын таһынан, барыта бары
дөһүрдүөх ээр килн устуорт
эбигэтир, устудуоннар тутар
этэрэстэрин үлэтигэр көмтөөхтүк
кыттыбалтынан барар. „Маарык-
чаан, ССО этэрэстэн комисса-
рынан талыллан, Иван Виноку-
ров ээр савс сайынты кэрдөөх
кэмнэрин өрөстүүбүлүк араас
мунууларыгар тутуута үлө-хам-
ныс тэрийсэн, буһуу-хатыс оскуо-
латын аһар. Хайыһарга СГУ
сүүмэрэжэлит хамаандатыгар
кириэн, үтүс курактаһыллар
өрөстүүбүлүк чулууларынан хыт-
та хайыһар суолулар күөн көрсөр.
Маны таһынан 400, 800 м сүүрүү-
гэ факультет багын хомускуур.
Факультет иһэтин хайыһар деса-
ныгар хыттан, Бүлүү Хосочойутар
досботорун хытта хайыһарынан
тиһэн, алдын баттаах кэмсөөм-
лөһүр сырдан көрөстэрингэр сү-
түүбүттэргэ.

1984 сылварахыт СТУ-ну бүтүрэн, физик, математикос учууталын дипломун алыбыта. Онтон ула учуутал түбүктөх эрээр, башкыттах үлгү сараларыта.

Үгтн сэл, 1984 сэлүлээх
агырдах бйэл 25 күнүтэр, Мэңг
Халластан төрүтлэк Назаров
Баджия Никлаевналыыи олох-
торун суулун халбоон, ыал бу-
олбуттара Никн уол ололгон,
сизн хөтөбөт, бу ыарахын ыарыы
была түһүөр дэри, 36 сэл уста-
ты куруук бийргэ сноттиспитизн
сылыаа халбөттөз.

Иван Федотович 1984 сыл-
лаахха учуутал диплому
быһабыттан, күн бүтүгүз джери

Учуутал атын арэ тутан, чиг-
сээстэж үлэйдэн-хамсаван кэл-
бигэ. Кини урууду категориялык
36 сыл учууталшыгыт, Басты оё-
лорун математик курдук уутук
предметко угуубут бави уопутта-
ах бастык учуутал. Кини уроук-
тарын таһынан дүбү элективэйдэ
куурустары, хоһобур, 8-с кыла-
аска «Шагы к индивидуальному
миру человека», 5-6-с кылаастары-
га «Корневская игра», 9-10-11-с
кылаастарга «Готовимся к ЕГЭ»,
«Решение тригонометрических
уравнений», «Решение уравне-
ний о д.д. ситабылвактык сытын
вайы ылтан кэлэ. Ону таһынан,
урууталабы, проскубулуустары
орас күөн куростарга бэйэтин
үстүн билгининиордэ. Кини үөстөрүн
таһынан, кэрэхсөөн чол-
чойон үлэтигэр туһанар кайыска-
дарэ - «Организация досуточной
деятельности», «Шахматы - про-
спективная внеурочная», «Ваш
коэффициент интеллекта», «Ге-
ометрические фигуры в плоскости».
Учуутал 2013 – 2020 сылта-
дыны анык 3 этаптаах үлэ «дорож-
ной картатын» оностон таһаары-
лыктаах үлэниэ сепдиыбыта.

Иван Федотович үлгүн уопутун үтүс НПК-ларга, дамылат аялаларыгар, уруок куонкурустарыгар улууска, өрөспүүбүлүүбү үтүстүк тарбагыта, сырдатыта. Иван дамылаттары арасы табыннаах хомурунууларга көрбүтүк болуотун этэбэт. Маны табынан, үлгүнүн тухары дымдуураах оҕолору дьарыктаах, мэт бойга, олмуттаадаа кыттынарбытыа кини бааан ситэт.

«Инновационный подход к организации проблемного метода обучения математики для учащихся 8-х классов» «Статистические вопросы»

микрофайл науқастар нұсқауларының
архивтарына қатысты конференцияда
балқоткізін, 2011 г. Подымыда
бұқалардан талқыда.

Үүрэгтэр өдөлсөрүн куруук иннионгэ утулдь, саяа сабадтары сатабыллаахтык эрийар оҕо-аймах тыптыллаах утууталы этэ. Бу сааһыннан үүрэгтэр өдөлсөро бу курудук ээрдэлээсбиһигэрин билиһин тараппаһыгар оһорбиги;

• Кино урлагтар сүрдэх бэрхшээлтэй, бэйзний идэвхт то-
лору байхыг уриуулал. Кино
урууцтарыг эгээрэн, собуулан
үөрээр эгээлт. Билгийн урлаг
доя буулан, арвас сүрдэгт үл-
лин-хамсмыг олоорбул. Учуул-
бистыг чин билэгний бэрхшээ-
лээ мэдлэгтэй урлах!

- Хэс бигднийг киши оюубор
утахан оруулаллах, иненилгийн сү
рдатар, мичсэрингүн, махталын
востылайр, мгыктандар киши учу
тал буолар. Бигнэг махтанмахпы
тын махтанар учууталыбт Иван
Федотович Винокуров буолар
Киши бигнэгтүн 5-с кылаастай
оскуолапы бүтэрэххитигэр дн
эри ахсэнт уруогар үөрэллэгэ
Уруок тэмгэс хэс бигданиб
тэгэр өйдөмөрүн хурдук үөрэ
тлэр, быһаарар. Ардыгар, уруо
бүтүүтэ көрдөх коллэсээр
коллэсөн күлүртэпэрэ, оюоха бэй
эбт савастыгыт өдө курдук сав
ан ылааччыбыт. Иван Федотов
бейтэик үлүгитэр бэрэппэлээхтн
үлэллн сылдыаралтан үөрэбт
бигнэгэ элэж былыны бигрбтн
гэ махтанэбт.

Учуулгалыг Иван Федотович Окулатовыг үерээр комитет гэр ага таваарыгт аурдук эт. Кини комитетэн математик чухлай, ол эрэн айу-санайыг муухай. Нар элэтин таваарыгт, баридаурбуу, хылахпыгт ууратурэн даярыгтамыгт. Учуулгалыгын кыта тэбис-тэбис халобурдыг суутуурбу, ыраажэдача элэтинг арас албайныг мөкжүн ыда-ыда булан ыдабыт найва да хэрэглэбилэх эт. Окулатовыг сыйларбыт сэмэбинр үчүгэй айдабүлүк буолар. Бэһис кыластан ыда көнөрүрүгү талынан атын арыйы ыраажэдача сыйларбыт кыта.

урууһуудан хас бигрэдмбит тус-
на матыгынаар хамууһууһут. Ол
үлөһистигэр олус элэһистигэстээх-
тэх кыһамынаар эһибит, оһуоһа-
ны бүтэрэрбитигэр үлөһит сымал
улахан кинигэ сада буолбута. Би-
лэһин Иван Фелетович элэһистик
үлөһиттээ олус туһалдах эбит
дэн саныһын. Мындыр тэддиг
бинитигэр кыһамыһаллах-сата-
быллах буоларга, сымал-соруту-
кунгэр сөһүлгүрү, түргэһиник тө-
лүүһүгүгү үлөһүт.

Иван Федотович оёо-аймак тапталлаах учууталы буларга, бу ахтыыштарга чуолкайдык кастер. Учууталыларыны табынан, Иван Федотович кэлиилнэк уопастыбынай аюорун ахтыыбынай кыптайчтыга. Окууна, түөлбө кэлиилнэк аатын савхымакка, дуу-баска үтүстүк камүсүзүбүз. 1991 сылтан Бахытталык былыбардыр учууштарк бэрэстээстэлини анынан үлүсүбүз. Мулуттальнай дабаны, федералынай дабаны табыннаах былыбардыр үтүс суо бастаахтык үлүсүбүзүни илнн СБ кыпкы былыбардыр камынылпатын Махтал суругунан бэлэстэм кыпкы.

Коллективний ийнхэр улахан
ных убастагтар ага табырсын
сонун-сэргэх кэлэгшнээх, быйыр
гыны-аныгын мисарар сэргээх
сэлэннээх дотор юмнибид сах
кэллэтин байлыгтылан Айлдуга
тадыстагына мындыр булну
мулхайлд багыжыт, алмавда
мынгылаах үтүе убайбыт, тл
тыр, убастаглар колхозгон
Иван Федотович, «СФ үөрөдирни
тин туйгууза». Винокуровтар учу
тал даяастагларын утумзачны
«Улуу үөрөдириний сайды
тыгар хыяалтын нйон», «Бадс
көлпөгсэр үөрөдирни сайды
тыгар хыяалтын нйон» бэилэл
ханаадынээр, «РФ уопсай үерэ
тэжиний Бочуоттах үлэнтэх
30-тан тахса үерээсэччилэ киинэ
утумналгалар, «Учууталлар учу
тадырга» улук эгэи былта.

Иван Федотович оворон газ
пыт олодо үөрэнээччилэртэ
кылыгыгээр, Бахсы нойки
лэн олохтоокторулур хаһан д
өлбөөдүйбэт үгүө хыабыр, үй
лэх өйбөүл буюуһа!

ЖАНЕЗ БАРАШКОВА

